



**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН**

Жаран Мирлан Зарлыкович Мусаевдин кайрылуусуна байланыштуу
«Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын
6-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш
боюнча

ЧЕЧИМИ

2016-жылдын 16-ноябры

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья Э.Т. Мамыров, судьялар Ч. А. Айдарбекова, М. Р. Бобукеева, М. Ш. Касымалиев, К. М. Киргизбаев, А. О. Нарынбекова, Э. Ж. Осконбаев, Ч. О. Осмонова, Ж. И. Саалаевдин курамында, сот жыйналышынын катчысы С. А. Джолгокпаеванын,

кайрылуучу тарап – Мирлан Зарлыкович Мусаевдин;

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлү Талантбек Ырысбекович Ырысбековдун;

башка жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасындагы туруктуу өкүлү Нурбек Айтиевич Касымбековдун, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишеним кат боюнча өкүлү Айгерим Иманбековна Жумалиеванын, Кыргыз Республикасынын Ички иштер

министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Ыманалы Кадырбаевич Саркуловдун катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6, 8, 9 жана 10-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 18, 19, 37 жана 42-беренелерин жетекчиликке алып, «Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Жаран М. З. Мусаевдин өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

«Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесинин 6-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу бул ишти кароого негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын сөзүн угуп, келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына жаран М. З. Мусаевдин «Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесинин 6-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө, 16-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 42-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 70-78-беренелерине карама-каршы келүүсүн таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Келтирилген кайрылуудан келип чыккандай, арыздануучунун пикири боюнча, Мыйзамдын талашылып жаткан ченеми жүргүнчүлөрдү, жол жүгүн

жана жүктөрдү коммерциялык ташуу үчүн автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди пайдаланууга тыюу салуу менен Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен таанылган адам укуктары менен эркиндиктерин бузууда.

М. З. Мусаев Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык менчик кол тийгис, эч ким өзүм билемдик менен мүлкүнөн ажырытылышы мүмкүн эмес, менчик ээсинин эркинен тышкары мүлктү алып коюуга соттун чечими менен гана жол берилет деп белгилейт.

Арыздануучу, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнө шилтеме жасап, адам укуктары жана эркиндиктери ажырагыс жана эң жогорку баалуулук болуп эсептелет деп көрсөтөт, ал эми талашылып жаткан ченемде белгиленген чектөө мүлктүк абалынын белгиси боюнча дискриминациялык мүнөзгө ээ. Арыздануучунун пикири боюнча мындай чектөө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүндө көрсөтүлгөн максаттарга өлчөмдөш эмес.

Кайрылуу субъектинин пикири боюнча жүргүнчүлөрдү, жол жүгүн жана жүктөрдү коммерциялык ташуу үчүн автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди пайдаланууга тыюу салуу менен Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 42-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрү менен кепилденген ар кимдин өз мүлкүнө, өз ишмердигинин натыйжаларына ээ болуу, колдонуу жана тескөө укугу, ошондой эле экономикалык эркиндикке ээ болуу, өз жөндөмдүүлүгү менен мүлкүн мыйзамда тыюу салынбаган ар кандай экономикалык ишмердүүлүк үчүн эркин колдонуу укугу бузулууда.

Жогоруда баяндалганга негизденип, кайрылуучу тарап «Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесинин 6-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы экендигин таанууну сурайт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2016-жылдын 24-июнундагы аныктамасы менен кайрылуучу тараптын «Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесинин 6-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 42-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайыктуулугун текшерүү жөнүндө иш өндүрүшкө кабыл алынган. Укуктук негиздеменин жок болгондугуна байланыштуу талашылып жаткан ченемдин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө, 70-78-беренелерине ылайыктуулугун текшерүүдөн баш тартылган.

Соттук отурумда кайрылуучу тарап өзүнүн талаптарын тактап, талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө, 20-беренесинин 2-бөлүгүнө, 70-78-беренелерине ылайыктуулугун текшерүүнү алып салууну, ал эми калган жагында өтүнүчтү канааттандырып берүүнү суранды.

Жоопкер-тараптын өкүлү Т. Ы. Ырысбеков жүргүнчүлөрдү, жол жүгүн жана жүктөрдү коммерциялык ташуу үчүн автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди пайдаланууга тыюу салуу жарандардын өмүрүн жана саламаттыгынын коопсуздугун камсыз кылуу максатында жасалган деп белгилеп, кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болгон жок.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасындагы туруктуу өкүлү Н. А. Касымбеков да, талашылып жаткан чектөө адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин башка адамдардын саламаттыгын, ошондой эле укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында чектелишине жол берген Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгү менен үндөшөт деп эсептейт. Талашылып жаткан ченем көрсөтүлгөн конституциялык максаттарды камсыз кылууга багытталган.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү А. И. Жумалиева “Автомобиль транспорту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 8-беренесине ылайык ташуулардын коопсуздугу, адамдардын өмүрүн жана саламаттыгын, алардын мүлкүн коргоонун, жаратылышты жана маданий баалуулуктарды сактоонун артыкчылыгы автотранспорттук ишмерликтин негизги принциптеринин бири болуп эсептелинет деп белгиледи.

Көрсөтүлгөн принциптерден келип чыккандай, жүргүнчүлөрдү, жол жүгүн жана жүктөрдү коммерциялык ташуу үчүн автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди пайдаланууга тыюу салуунун негизги максаты болуп түздөн-түз жарандардын өмүрү менен саламаттыгынын коопсуздугун камсыз кылуу саналат.

Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин өкүлү Ы.К. Саркулов жүргүнчүлөрдүн коопсуздугун камсыз кылуу максатында оң тараптуу кыймыл болгон мамлекеттердеги автомобилдерде айдоочунун оруну бет маңдай кыймыл жагында - сол жагында, ал эми сол тараптуу кыймыл болгон мамлекеттерде – оң жагында болушу керек деп белгиледи.

Республикага алып келинген рулдук башкаруусу оң жагында болгон автотранспорттук каражаттардын санынын өсүшү жол кыймылынын коопсуздугунун абалына терс таасирин тийгизди жана алардын катышуусу менен болгон жол кырсыгынын санынын өсүшүнө алып келди. Ушуга байланыштуу, жүргүнчүлөрдү ташыган оң рулдуу автомобилдер жүргүнчүлөрдүн өмүрү менен саламаттыгына чоң коркунуч туудурууда, анткени алар чыгып-түшкөндө жолдун унаа жүрүүгө ылайыкталган бөлүгүндө болуп калышууда. Ошон үчүн рулдук дөңгөлөгү оң жагында жайгашкан автотранспорт каражаттарын эксплуатациялоонун өзү, анын максаттарына карабастан айдоочуларга жана жүргүнчүлөргө да, ошондой эле жол кыймылынын башка катышуучуларына да кооптуулукту туудурат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөөлөрүн талкуулап, башка жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, төмөнкү тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп «Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесинин 6-бөлүгү саналат.

«6-берене. Ташуулардын коопсуздугун камсыз кылуу бөлүгүндө ташуучуларга жана автотранспорт каражаттарына коюлуучу талаптар.

6. Жүргүнчүлөрдү, жол жүгүн жана жүктөрдү коммерциялык ташуу үчүн автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди пайдаланууга тыюу салынат».

«Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2013-жылдын 19-июлундагы № 154 Мыйзамы мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинин 2013-жылдын 30-июлундагы № 63-64 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик ченемдик укуктук актыларынын реестрине киргизилген жана колдонуудагы мыйзам болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 42-беренесинин 1-бөлүгү ар кимге өз мүлкүнө, өз ишмердигинин натыйжаларына ээ болуу, колдонуу жана тескөө укугун кепилдейт. Менчик ээлери өз укуктарын ишке ашыруунун чектери менен тартибин жана аларды коргоо кепилдиктери Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 6-бөлүгүнө ылайык мыйзам менен аныкталат.

Теңдикти, эркин жүрүүнү жана жарандык-укуктук мамилелер катышуучуларынын өз алдынчалуулугун, кимдир-бирөөнүн жеке иштерге кийлигишүүсүн болтурбоону болжогон менчиктин кол тийгис жалпыга таанылган конституциялык принциптери менчикке ээ болуу, аны колдонуу жана тескөө эркиндигин шарттайт. Бул менчик ээси мыйзамдарда тыюу салынбаган жана башка жактардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын бузбаган болсо, анда ал өзүнө тиешелүү мүлккө карай ар кандай иштерди жүзөгө ашырууга укуктуу деп билдирет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар ким эркиндикке ээ, өз жөндөмдүүлүгү менен мүлкү мыйзамда тыюу салынбаган ар кандай экономикалык ишмердүүлүк үчүн эркин колдонууга укуктуу деп кепилдейт (42-беренесинин 2-бөлүгү). Бул ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясынын ар бир адам ушул Конституцияда жана мыйзамдарда тыюу салынбаган башка дагы ар кандай иш-аракеттер менен иштерди жүзөгө ашырууга укуктуу деген 18-беренеси менен тутумдук байланышта турат.

Ишкерчиликке жана башка мыйзамда тыюу салынбаган экономикалык ишмерликке болгон укук субъекттери тарабынан юридикалык теңдик принцибинде ишке ашырылат.

Жүргүнчүлөрдү, жол жүгүн жана жүктөрдү ташуу коммерциялык ишмерлик табиятында киреше табууга багытталган жана аманат мүнөзгө ээ, ал жагы мерчемдүү адамдардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарынын бузулушуна алып келиши мүмкүн, ошон үчүн мыйзам чыгаруучу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүн, 20-беренесинин 1, 2 3-бөлүктөрүн жана 42-беренесинин 2-бөлүгүн жетекчиликке алып, анын ичинде айлана-чөйрөдөгүлөр үчүн кооптуулугу артыкбаш болгондугуна байланыштуу ишкерликтин белгилүү түрлөрү менен алектенүү үчүн зарыл болгон мүлктү пайдалануу жагында да укуктуу чектөө мүмкүнчүлүгүн карайт.

Демек, мыйзам чыгаруучу мүлккө ээ болуу, аны колдонуу жана тескөө боюнча ыйгарым укуктарга чектөөнү белгилөөдө конституциялык

өзгөчө баалуулуктарды, анын ичинде башка жактардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо максаттарын жетекчиликке алышы керек.

Ошентип, автотранспорттук кызмат көрсөтүү жаатында коммерциялык ишмерликтин тартибин жана шарттарын аныктоодо мыйзам чыгаруучу коомдук жана жеке кызыкчылыктар ортосунда тең салмактуулукту камсыз кылып, зарылдык, өлчөмдөштүк жана пропорциялуулук критерийлерине таянуусу керек, эгер коомдук коопсуздук, кишилердин өмүрүн жана саламаттыгын коргоо үчүн зарыл болсо, чектөөлөрдү да киргизүү керек.

3. Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен эч ким жынысы, расасы, тили, майыптуулугу, этноско таандыктыгы, туткан дини, курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлары боюнча кодулоого алынбоо принциби камсыз кылынат (16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацы).

Кодулабоо конституциялык принциби деп инсандын табиятынан же социалдык өзгөчөлүгүнө карай укуктарын, эркиндиктери менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын чектөөгө же кемсинтүүгө конституциялык тыюу салууну түшүнүү керек. Укук субъектилеринин укуктары менен милдеттеринде айырмачылыктарга алып келген укуктук жөнгө салууну ар бир дифференциациялоо Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүнүн талаптарына ылайык ишке ашырылуусу керек, ага ылайык чектөөлөргө, эгерде алар чындап объективдүү, негиздүү жана конституциялык өзгөчө максаттарды көздөгөн болсо жол берилет, ал эми бул максаттарга жетишүү үчүн киргизилип жаткан чектөөлөр аларга өлчөмдөш болушу керек.

Мыйзамдарга ылайык Кыргыз Республикасынын аймагында жеке, юридикалык жактардын автотранспорттук ишмерликке киришүүсүнүн бирдиктүү тартиби иштейт. Мында, мыйзам чыгаруучу, автотранспорт ишмерлигинин негизги принциптерин аныктоодо ташуулардын коопсуздугу,

адамдардын өмүрү менен саламаттыгын жана алардын мүлкүн корголушунун артыкчылыктуу экендигин көрсөткөн.

Арыздануучу менен даттанылып жаткан «Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесинин 6-бөлүгү автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди жүргүнчүлөрдү, жол жүгүн жана жүктөрдү коммерциялык ташуу үчүн гана пайдаланууга тыюу салат, мындай ташуулар келишим, акы төлөм жана туруктуу негиздерде иштин жүрүшүн түшүндүрөт.

Ошентип, коммерциялык максатта автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди пайдалануу көбү үчүн артыкбаш кооптуулукту туудурат, ошон үчүн бул жагдай тийиштүү мыйзамдарда белгиленген атайын талап менен чектөөлөрдү карайт.

4. Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында оң тараптуу транспорт кыймылы белгиленген, ал жүргүнчүлөрдүн коопсуздугун камсыз кылуу максатында айдоочулук орундун бет маңдай келаткан кыймылга карай сол жагында болушун болжойт. Оң тараптуу кыймылды эске алуу менен транспорт каражаттарынын жана жөө жүргөндөрдүн жүрүшүнүн уюштурулушунун инженердик тутуму куралат, ошондой эле кыймылды башкаруунун техникалык каражаттар менен жабдуу жүргүзүлүүдө (жол белгилери, жол светофорлору, жол бетиндеги белгилер). Бул Кыргыз Республикасы 2006-жылдын 13-февралында ратификациялаган Жол жүрүү Конвенциясынын 5-тиркемесинин (Автомобилдер менен прицептерге тиешелүү Техникалык шарттар) 59-пунктунун “с” пунктчасы менен шайкеш келет, ал жерде автомобилдин конструкциясы айдоочунун автомобилди коопсуз башкаруу үчүн маңдайынан, оң, сол жагынан бардыгын кенен көрүп турушун камсыз кылуу керек деп белгиленген.

Ушуга байланыштуу, оң тараптуу кыймылдуу жолдо автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди пайдалануу жол коопсуздугу үчүн артыкбаш коркунучту

туудурат, бул жол коопсуздугу жана автотранспорт каражаттарын каттоо маселелерин караган ыйгарым укуктуу органдын транспорттордун катышуусу менен болгон жол кырсыктарынын анализи да ырастайт. Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу 2015-жылдын 3-июнунан тарта автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди республикага киргизүүгө тыюу салган.

Жогоруда баяндалганга байланыштуу, талашылып жаткан Мыйзамдын 6-беренесинин 6-бөлүгүндө белгиленген жүргүнчүлөрдү, кол жүгүн жана жүктөрдү коммерциялык ташууга тыюу салуу 2020-жылдын 1-январынан тарта күчүнө кирет, бул чектөө зарыл жана өлчөмдөш болуп саналат, жол кыймылынын коопсуздугуна багытталган, жана калктын саламаттыгын сактоо, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо сыяктуу конституциялык максаттарга жетишүү үчүн киргизилген.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүнүн, “Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. «Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесинин 6-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө, 42-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши ушул Чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүнөн келип чыккан тиешелүү толуктоолорду Кыргыз Республикасына мыйзамдарына киргизсин.

3. Чечим акыркы жана даттанылууга жатпайт, жарыяланган күндөн тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жактар жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

5. Бул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана “Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында” жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

Бул иш боюнча судья Э.Ж. Осконбаевдин өзгөчө пикир бар (төмөндөгүнү караңыз).

**Жаран М. З. Мусаевдин кайрылуусуна байланыштуу
«Автомобиль транспорту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын
Мыйзамынын 6-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун
текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын
Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьясы
Э. Ж. Осконбаевдин
өзгөчө пикири**

1. “Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө” конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2014-жылдын 15-январындагы иштелип чыккан Чечимде Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын укуктук көз карашына ылайык «... нормативдик укуктук акт күчүнө кирген учурдан тарта колдонулат жана кийин мыйзамда көрсөтүлгөн негиздер боюнча колдонулушу токтотулат. Колдонуудагы мезгил ичинде нормативдик укуктук акт жөнгө салуу таасирине ээ болуп, белгилүү бир юридикалык жыйынтыктарга алып келиши мүмкүн.

Демек, конституциялык сот адилеттиги, конституциялык көзөмөл иш милдетин жүзөгө ашырууда жарандардын укуктары менен эркиндиктерин Конституцияга карама-каршы келген нормативдик укуктук актылардын колдонулушунан коргоо максатын көздөйт. Ушундан улам, конституциялык көзөмөл иш милдетин жүзөгө ашырууну колдонуудагы нормативдик укуктук актылардын конституциялуулугун же Конституцияга карама-каршы келүүсүн таануу аркылуу гана мүмкүн. Бул тыянак конституциялык көзөмөл органынын конституциялык ыйгарым укуктарын ишке ашыруунун укуктук жыйынтыктары менен да далилденет. Маселен, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тарабынан мыйзамдардын же алардын жоболорунун конституциялуу эмес деп белгилениши алардын Кыргыз Республикасынын аймагында колдонулушун жокко чыгарат (Конституциянын 97-беренесинин 9-бөлүгү).

Ошентип, Конституциялык палата Конституцияда жана конституциялык мыйзамда аныкталган өз ыйгарым укуктар алкагында конституциялык мыйзам белгилеген тартипте колдонуудагы нормативдик укуктук актыларды гана карайт.»

Келтирилген укуктук соболдун мааниси - Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы мыйзамдарды жана башка нормативдик укуктук актылар Конституцияга карама-каршы келген учурларда аларды конституциялуу эмес деп таануу жөнүндө ыйгарым укуктарынын бирин жүзөгө ашырууда кийин жагында конституциялык көзөмөлдү ишке ашырат жана колдонуудагы мыйзамдар менен башка нормативдик укуктук актыларды гана, анын ичинде алардын айрым жоболорун сындай алат.

Ал эми, Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 56-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык аталган Мыйзамдын 6-беренесинин 6-бөлүгү 2020-жылдын 1-январынан тарта күчүнө кирет, демек, бул ченем укуктук мамилелерди жөнгө салуучу таасирине ээ болбогондон кийин жана сынга алынган учурда юридикалык жыйынтыктарга алып келбегенден кийин конституциялык сот өндүрүшүнүн предмети болууга тийиш эмес.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ченемдеринде баяндалган укуктук көз караштары нормативдик-императивдик мүнөзгө ээ жана бардык мамлекеттик жана мамлекеттик эмес органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, юридикалык жана жеке жактар үчүн, анын ичинде Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы үчүн милдеттүү. Бул соттук териштирүүнүн предмети “Автомобиль транспорту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесинин 6-бөлүгү болгонун, ал 2020-жылдын 1-январында гана колдонууга кире турганын эске алып, бул иш “Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө” конституциялык Мыйзамынын 41-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктундагы негиздерге таянып токтотулууга тийиш болуучу. Бул жерден мыйзамдын өзү

колдонууда турган фактысы жана мыйзамга өзгөртүү киргизүү аркылуу талашылып жаткан ченемдин колдонууга кирүү датасы кийин өзгөрүлгөнү да мааниге ээ эмес. Башкысы – бул ченем укуктук мамилелерге жөнгө салуу таасирине ээ эмес жана 2020-жылдын 1-январына чейин юридикалык жыйынтыктарга алып келбейт.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын төмөндөгүдөй жыйынтыктары менен да макул болуу керек:

- мыйзамдарга ылайык Кыргыз Республикасынын аймагында жеке, юридикалык жактардын автотранспорттук ишмерликке киришүүсүнүн бирдиктүү тартиби иштейт;

- автотранспорт ишмерлигинин негизги принциптерин аныктоодо ташуулардын коопсуздугу, адамдардын өмүрү менен саламаттыгынын жана алардын мүлкүнүн корголушу мыйзам тарабынан артыкчылыкка ээ болот;

- автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди пайдалануу бардык жол жүрүү катышуучулары үчүн артыкбаш кооптуулуктуу туудурат.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында оң тараптуу транспорт кыймылы белгиленген. Ушул жагдайды эске алуу менен транспорт каражаттарынын уюштурулушунун инженердик тутуму жана жолду жөнгө салуунун техникалык каражаттар менен жабдылышы да куралат

Ушуга байланыштуу огуна карата рулу оң жагында болгон автомобильдерге тыюу салуу Жол жүрүү эржелеринин укуктук ченемдеринин жыйындысынан келип чыкканы айкын көрүнүп турат. Бирок, буга карабастан, тике мыйзам чыгаруучулук тизгин тартылбагандан кийин, оң рулдуу автотранспорт Кыргыз Республикасына кыйла убакыт ичинде киргизилип турган, жарандардын жеке менчиги катары мамлекеттик каттоодо жүрөт жана Кыргыз Республикасынын жолдорунда пайдаланылышына улуксат берилген.

Ошентип, мамлекет өзү, укуксуз аракеттери менен оң рулдуу автотранспорттун киргизилишине жана пайдаланылышына улуксат берип,

автоунаа ээлерин эки социалдык катмарга бөлүп салган: менчигинде рулу сол жана оң жагында болгон автоунаа ээлери пайда болду.

Эми, муну факт катары кабыл алып, кайра эле мамлекеттин күнөөсү менен пайда болгон социалдык өзгөчөлүккө карата мыйзам чыгаруучу кодулабоо жана Кыргыз Республикасынын Конституциясында белгилегенгендей инсандын кызыкчылыктарынын кемсинтилишине тыюу салган принцибин сактоого милдеттүү.

3. Рулу оң жагында болгон автотранспорт каражаттарынын ээлерин укуктарын чектөө кийинкидей себептер боюнча да мүмкүн эмес.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын жана жоопкер-тараптын өкүлдөрүнүн, ошондой эле башка жак катары чакырылган мамлекеттик органдары өкүлдөрүнүн негизги аргументтери - **коммерциялык максатта** автомобилдин огуна карата алганда рулдук дөңгөлөгү оң тарабында жайгашкан автомобилдерди пайдалануу көбү үчүн артыкбаш кооптуулуктуу туудурат, ошон үчүн бул жагдай тийиштүү мыйзамдарда белгиленген атайын талап менен чектөөлөрдү карайт деп талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугу пайдасына чечүүдө. Ал эми, коммерциялык негизде эмес тууганчылык же жалпы адамкерчилик мамилелер жаатында ташуу кызматынан пайдаланган жарандарга да коопсуздук керек. Конституциянын көз карашынан алганда, бирдей деңгээлде кооптуулукка дуушар болуучу жол жүрүүнүн катышуучуларын коммерциялык ташуу кызматынан пайдаланат же пайдаланбайт деген белгилер боюнча ажыратуу, атүгүл, пайда көрүү максатына терс мамиле жасоо аркылуу жарандардын көбүнүн укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарына кырсыктап зыян келүү аманатын коммерциялык ташуу кызматына тагуу акылга сыйбай турган нерсе.

Мыйзам чыгаруучу кодулоо белгилерин кошпостон рулу оң жагында болгон бардык жол жүрүү катышуучуларынын коопсуздугу жөнүндө бирдей кам көрүүгө милдеттүү.

Бул жерден мыйзам чыгаруучунун огуна карай рулу оң жагында болгон автомобильдерде жүргүнчүлөрдү жана жүктөрдү коммерциялык ташуунун коопсуздук маселесин чечүүдө рулу оң жагында болгон автоунаалардын ээлерине пайдалануу укуктары менен эркиндиктерине чектөө коюу мамилесин актабайт да, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүндө каралган конституциялык-маанилүү максаттарга өлчөмдөш эмес, анткени ал кодулоо белгилерине ээ болуп, рулу оң жагында болгон автоунаалардын ташуу кызматынан пайдаланган жарандардын бардык катмарын камтыбайт.

4. Ошондой болгон күндө да, “Автомобиль транспорту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын талашылып жаткан 6-беренесинин 6-бөлүгү Кыргыз Республикасы алган эл аралык милдеттенмелеринен келип чыккан зарыл болгон мындай чектөөнү белгилүү бир эл аралык милдеттенмесине ылайык жагында гана Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык деп таанууга болот.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык “Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп эсептелген, мыйзамда белгиленген тартипте күчүнө кирген эл аралык келишимдер, ошондой эле эл аралык укуктун жалпы кабыл алынган принциптери менен ченемдери Кыргыз Республикасынын укук системасынын ажыралгыс бөлүгү болуп саналат”.

2014-жылдын 23-декабрында Москва шаарында Кыргыз Республикасы Евразиялык экономикалык союз жөнүндө 2014-жылдын 29-майындагы Келишимге Кыргыз Республикасынын кошулуусу жөнүндө Келишимге кол койгон, ал Келишим Кыргыз Республикасынын 2015-жылдын 21-майындагы № 111 Мыйзамы менен ратификацияланган.

“Дөңгөлөктүү транспорт каражаттарынын коопсуздугу жөнүндө” аталган эл аралык келишимдин Техникалык регламенти М2 жана М3 категориядагы рулу оң жагында болгон транспорт каражаттарынын пайдаланылышына тыюу салат.

Ошентип, Кыргыз Республикасында Кыргыз Республикасынын эл аралык мамилелеринен келип чыгуучу М2 жана М3 категориядагы рулу оң жагында болгон автотранспорт каражаттарын пайдаланууга чектөө коюу мүмкүн, же болбосо калктын саламаттыгын коргоо максатында (Конституциянын 20-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык) чектөө рулу оң жагында болгон бардык автотранспорт каражаттары тарабынан жарандарды таашунун бардык түрүнө тиешелүү болушу керек.

Судья

Э. Ж. Осконбаев